

Joves i violència: educar per conviure

Durant aquests darrers anys, hem assistit a diversos episodis de violència que han causat un fort impacte social i han despertat un considerable ressò mediàtic a Catalunya. Ens estem referint, a episodis de violència a les aules, al carrer, en contra de les dones, dins de casa o bé en plenes festes populars. Ens trobem, doncs, davant d'un fet preocupant, i segons apunten els i les expertes, també complex per a la seva resolució. És un fet, també, que preocupa en tant que cada cop afecta a franges d'edat més joves.

La violència, pilar de l'estat modern

Fins a períodes ben recents de la història, la violència ha estat una més de les vies de resolució de conflictes, tant a nivell individual com col·lectiu, si bé progressivament superada a través del pacte social. Des de l'aparició de l'estat modern, és l'estat qui disposa del monopoli de la violència en cas de necessitat, i amb aquesta finalitat, es dota d'instruments com ara la justícia i les lleis. Tot plegat, doncs, és una arma dels dominants envers els dominats, degut a que són els primers qui actuen com a jutge i part implicada en aquells casos que van més enllà d'un problema entre persones. Conseqüentment, el concepte de violència ha adquirit condicions del tot negatives si aquesta no és exercida per l'estat o al servei dels interessos d'estat, aspecte que interessa al mateix poder per a la seva legitimació.

La violència és, doncs, una acció que determinada persona o col·lectiu emprèn en un moment donat perquè la considera legítima, tot i ser plenament conscients que provoca danys. Aleshores, darrera d'aquesta s'hi amaguen unes causes, que errònies o no, actuen com a desencadenants. La més característica d'aquestes seria la violència per motius polítics que, en els casos que suposa l'aplicació d'una actitud totalitària, cal eradicar d'arrel. És important aquesta reflexió per tal d'entendre que, exceptuant casos concrets, no es pot tractar la violència com a una patologia mental a través de la via penal, i de forma més recent, sanitària. En altres paraules, actuar envers les conseqüències no és una via de resolució, i és a l'administració a qui li pertoca prendre les mesures adients.

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

Alhora, i no menys important, existeix més violència que no pas la que coneixem. Més enllà de la violència visible, sigui física o verbal, els i les expertes apunten el concepte de violència invisible, que tant pot ésser estructural, institucional o simbòlica. Aquestes formes de violència, no sempre fàcils de detectar, sovint són causa directa de respostes violentes per part de les persones que les pateixen, o en l'altre extrem, d'efectes greus de les quals no ens n'assabentem perquè no són d'actualitat. Cal afegir però, que part de la importància d'aquesta violència resideix en el fet que és tolerada per l'autoritat o la resta de persones implicades, sigui per activa o per passiva, augmentant la sensació d'incomprensió i impotència de la víctima.

A efectes pràctics, doncs, simplement cal aplicar aquestes percepcions a les problemàtiques diàries, que de tant en tant, esdevenen col·lectives quan explota algun conflicte, com ara l'assassinat a la Patum de Berga o a l'institut barceloní de Sant Josep de Calassanç. Les polítiques públiques, transversals i integrals, han de partir de tot aquests punts.

Existeix la violència juvenil?

Des dels àmbits científics fins als policials, passant per els responsables polítics, es coincideix en assenyalar que no ens trobem davant d'una generalització de la violència, sinó més aviat davant d'una diversificació d'aquesta que genera més atenció, alhora que és explotada des dels mitjans de comunicació. També es coincideix en assenyalar que la millor forma de combatre-la és a través de la prevenció, no entesa com l'acceptació d'una retallada de drets individuals i col·lectius, sinó com a eliminació de les causes que la provoquen. Desgraciadament, la pràctica no sempre s'adequa a la teoria, i bona prova d'això són les darreres festes majors de la Vil·la de Gràcia, la Vil·la de Sants o la pròpia festa de la Mercè, on el consistori, a instàncies policials, ha optat per la via criminalitzadora amb un desmesurat, i a voltes provocador, desplegament policial.

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

Paral·lelament, s'ha popularitzat l'expressió “violència juvenil” per part dels mitjans de comunicació i conseqüentment per les administracions i altres actors polítics. Uns mitjans de comunicació, cal dir, que són plenament conscients que l'impacte que provoca a la societat una mort violenta d'una persona jove és molt superior a la d'una d'adult, confonent-se a vegades informació amb sensacionalisme. Cal prendre consciència que l'ús de terminologia inadequada i generalitzadora és una de les formes més efectives de criminalització d'un col·lectiu, en aquest cas el jovent. A la vegada, aquesta terminologia no ajuda en cap cas a la resolució del conflicte.

Des dels àmbits més relacionats amb la formació i desenvolupament de la gent jove, s'apunta, a més a més, que cal entendre tota aquesta violència com un símptoma més que no pas com un problema en si. I el símptoma no és altre que el grau de salut col·lectiva de la que gaudeix una comunitat, sigui un estat, sigui una ciutat o sigui una aula. Així doncs, si ens equivoquem en l'anàlisi, fracassarem en la resposta.

Segons apunten diversos experts, la violència juvenil no és més que una construcció social per agrupar un seguit de fenòmens on coincideix el fet –la violència- i l'edat –gent jove-. Simptomàticament, en altres franges d'edat no es realitza aquesta construcció. Tot i així, es segueixen fent unes generalitzacions referents a la joventut que no acostumen a ser en clau propositiva i que fomenten l'estigmatització i l'alarma social, alhora que no resolen les causes reals del problema, i per tant, no es plantegen solucions integrals a aquests, sinó accions punitives a posteriori que no aturen noves accions violentes. I això passa perquè no estem davant, en la majoria dels casos, d'una actitud patològica, sinó d'una acció realitzada per una persona o grup de persones que són plenament conscients de realitzar un acte moralment reprovable, però que en un moment donat, per un o altre motiu, arriben a considerar legítim.

En el cas dels i les joves, especialment en l'adolescència, existeix una major necessitat de reafirmació, més encara quan es perden els referents envers les generacions precedents degut als canvis polítics, econòmics, socials i culturals a escala planetària.

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

Precarietat laboral, flexibilitat empresarial, especulació i bombolla immobiliària, migració forçosa i rigidesa d'estrangeria, devaluació de les titulacions superiors, escassa capacitat d'incidència de les administracions o l'encariment del cost de la vida són exemples concrets.

Aquest aspecte explica, per exemple, i no de forma unicausal, la proliferació d'identitats juvenils molt marcades, que abracen un ventall molt ampli i que aporten a l'individu una actitud vital i un poder de decisió envers la seva vida que no troba fora del grup. I no cal dir que vivim en una era de canvis a velocitat vertiginosa, alhora que un increment de les desigualtats socials altament contradictori: existeixen grans avenços tecnològics als quals no tothom hi té accés, a la vegada que es parla de *ciutat de les persones* o de *ciutadania* i alhora s'aplica, per activa o per passiva, l'exclusió social. Exercir la violència pot esdevenir un pas en aquest context, possiblement per que és la via més senzilla on canalitzar un seguit de sentiments d'impotència i frustració.

Així doncs, no ens ha d'estranyar l'aparició, d'uns anys ençà, de noves identitats juvenils a Barcelona i a la resta de Catalunya, que malgrat diferenciar-se en molts aspectes a les bandes que ja coneixíem, no difereixen tant si ens fixem en la seva essència. Tot i que a vegades puguin derivar en actituds violentes, el que cal és donar alguna sortida a aquesta subcultura, en comptes de criminalitzar-la i fomentar el seu tancament en si mateixa. I no preocupar-s'hi en excés, ja que la recerca identitària no ha de ser vista com a un problema en si.

Respecte la violència a les aules, el que actualment és coneix com a *bullying*; és a dir, l'assetjament continuat al que es sotmet algú a les aules, és un fet que no ve de nou. Tanmateix ha estat notícia durant aquests darrers anys, amb els casos de suïcidi o baralles en escoles i instituts, i per tant, s'ha visualitzat socialment, en part, gràcies als mitjans de comunicació.

És evident que ens trobem davant d'un fet altament conflictiu, que detecta la progressiva pèrdua d'autoritat a les aules per part dels i les mestres i professors/es, aspecte que ha reobert un perillós debat sobre el marge d'actuació del professorat.

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

No podem obviar que, evidentment existeix una manca de valors a l'escola, però és injust i seria una postura autocomplaent considerar que és un problema de "joves". Aquests nois i noies són el reflex de la manca de valors existents a la nostra societat, que es demostra amb un concepte d'impartir justícia mal definit. Tornant a la violència, cal destacar que els seus efectes es noten tant en els centres públics com en els privats, i per tant, és necessària una alternativa que s'ha de bastir des d'unes conductes exemplars adequades, destacant el paper que hi juguen els poders polítics i els mitjans.

En darrer lloc, però no menys important, cal assenyalar la component patriarcal del problema. La majoria d'aquesta violència, i especialment la física, és exercida per nois, tal com demostren diversos indicadors (fracàs escolar, ingressos a centre de menors,...), tot i que cada cop hi ha més noies joves. S'accepta com a dominant, doncs, el rol masculí d'ús de la força, inclòs es genera pressió social en aquest sentit per a exercir-lo. En canvi, les dones pateixen, de forma afegida, una major violència simbòlica i estructural, simplement pel fet de ser dones. Destaca en aquest aspecte la concepció de l'alliberament de la dona entès com a realització de totes aquelles tasques i funcions desenvolupades per l'home però sense que aquest canvi es doni a la inversa, provocant doncs, una falsa equiparació de drets i deures.

Segueixen ben vigents el pla secundari que les dones han d'ocupar envers l'home i l'obligació d'aquestes de tenir una immillorable imatge física per tal de poder promocionar-se en tots els àmbits de la vida. I tots aquests aspectes condicionen les dones, especialment les joves, en el seu desenvolupament personal i en la manera d'enfrontar-se als reptes que es plantegen en l'adolescència.

Què volem?

Des del Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), i sense cap intenció de realitzar demagògia al voltant de la violència ni de prendre una actitud corporativa en defensa dels i les joves, sinó des de la convicció que cal una actitud de canvi ferma per part dels poders públics, demanem una sèrie de mesures concretes:

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

A les administracions

- En primer lloc, i com a objectiu general, treballar decididament per eradicar l'exclusió social des d'una perspectiva que parteixi de la base que aquesta és una de les principals responsables de les expressions violentes. Aquest és un objectiu complex i difícil, però també imprescindible, especialment per als col·lectius de risc (infants, joves, immigrants, dones, persones grans, persones amb discapacitat, minories ètniques, etc.).
- Fomentar la inclusió de grups o individus susceptibles de risc: cal desactivar els recels d'aquests demostrant que el concepte de ciutadania també els inclou. Això passa per un reconeixement actiu de drets i per l'oferiment d'uns serveis públics. Fomentar els espais de participació (que segurament serà per canals als que l'administració no està acostumada), és fonamental (expressions artístiques, musicals, nous esports o visions de l'oci,...).
- Limitar al màxim les mesures legals i socials per a resoldre els problemes que és plantegin a curt termini. Treballar només en clau de sancions de tipus penal pot semblar rendible a curt o mitjà termini en casos concrets, si bé en cap cas és una solució a una qüestió global, amb arrels de tipus estructural.
- Donar recursos, no només materials, a les entitats juvenils i/o especialitzades per desenvolupar la seva tasca des de la promoció de la interculturalitat.
- Donar veu i recursos a les persones o col·lectius experts en el tema. Cal que siguin aquests qui esdevinguin subjectes actius en el disseny, planificació i execució de les polítiques públiques.
- Vetllar perquè deixi de donar-se el fals binomi immigració-violència, tot prenent les mesures efectives oportunes en cas d'incompliment, en consonància amb el paper de defensa dels interessos dels i les ciutadanes.
- Realització de polítiques concretes que permetin conciliar família (entesa com a qualsevol forma de convivència, i treball) per tal d'oferir un espai en condicions de protecció i acolliment, així com de transmissió de valors, d'emocions i d'afectivitat:
- Ajuda econòmica a famílies monoparentals, de renda baixa o amb necessitats especials.
- Prestació de serveis socials a la llar o a la feina per part de treballadors i treballadores

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

municipals (atenció a infants, a persones majors, a persones amb discapacitat, etc.).

- Foment de l'accés a la cultura i/o a les activitats extraescolars de qualitat i a preus populars.

Respecte la política educativa

- Canviar les ràtios professor-alumne i vetllar pel seu veritable compliment. Cal una major contractació de professorat amb motivació perquè aquest realitzi bé la seva tasca. Aquesta pot passar per una millor remuneració, o simplement, per recuperar uns incentius que considera perduts (cal recordar que, sovint, el professorat ho és de forma vocacional).
- Oferir formació específica als centres pel professorat. Cal donar eines per prevenir, detectar i corregir situacions de risc.
- Incloure en el currículum escolar, de forma transversal, l'educació en valors, en ciutadania, en civisme, en diversitat, i en la no discriminació. Prioritzar en la formació dels monitors i de les monitores i caps escoltes del temps lliure, l'educació en valors i les eines pedagògiques per a la resolució de conflictes.
- Conseqüentment, més i millors centres escolars per disposar d'aules amb menys alumnes. Aquest fet permet una educació molt més propera i personalitzada i una major interrelació.
- Evitar les escoles-ghetto, resultat de la dualització de l'escola pública a través dels concerts duta a terme durant molts anys, i d'una mala planificació urbanística des d'un punt de vista social.
- Fomentar la relació família, alumne/a i professorat. Cal que tot actor assumeixi el seu paper i que l'alumne/a esdevingui un subjecte actiu en el procés de presa de decisions que afectin les problemàtiques personals i/o de centre.

Als mitjans de comunicació i altres espais susceptibles de creació d'opinió

- Evitar l'ús de terminologia no adequada i l'abús de la generalització. Els i les joves som

L'ESTAT DE LA **Qüestió**

tant o més heterogenis que qualsevol altre grup d'edat. Cal ser conscients del paper que juguen alguns mitjans o organitzacions de creació d'opinió.

- Evitar el tractament sensacionalista en qualsevol notícia d'àmbit juvenil, especialment en cas de ser un fet tràgic, on molts cops és desconeixen les causes. Cal respectar la privacitat de les persones joves, sobretot si són menors d'edat.
- Fer partíceps als i les joves, organitzats o no, de la vida pública, també a través dels mitjans de comunicació o altres espais. Existeixen infinitat d'iniciatives juvenils silenciades. No donar veu a aquestes persones o entitats genera rebuig als mitjans de comunicació tradicionals, així com a les institucions i als agents socials.